

روش‌شناسی مقاومت در خوانش و سیره سیاسی فاطمه زهرا علیها السلام

حجت‌الاسلام والمسلمین علیرضا انصاری*

اشاره

مقاومت حق طبیعی انسان است؛ زیرا انسان برای دفاع از حق و مبارزه با ستم از یک‌سو و مقاومت در برابر سختی‌ها و موانع زندگی از سوی دیگر تاب‌آوری می‌کند. یافته‌های تاریخ بشر نشان می‌دهد همیشه دو جریان حق و باطل در تقابل بوده‌اند که یکی برای تحقق عدالت و احقاق حق و دیگری برای سلطه‌جویی و حق‌کشی تلاش می‌کند.

حضرت زهرا علیها السلام یکی از شخصیت‌های «مقاومت‌ساز» و «ظلم‌ستیز» جهان اسلام است؛ بانویی که برای دفاع از ولایت و اسلام و نیز مبارزه با انحراف‌های سیاسی و اجتماعی به‌شدت استقامت کرد؛ به گونه‌ای که اگر این مبارزات نبود، امروز «ایده اعتراض» و «گفتمان مقاومت» شکل نمی‌گرفت. حضرت زهرا علیها السلام در جایگاه بنیان‌گذار «مکتب مقاومت» و «اعتراض»، فرهنگ مقاومت را برای عموم مردم به گونه‌ای گزارش نمود که امروزه شعاع آن جهان را فراگرفته است؛ مقاومت مردم فلسطین و لبنان نمادی از این فرهنگ است. همچنین حضرت فرزندان مقاومت‌ساز مانند امام حسین علیه السلام و زینب علیها السلام را تربیت نمود که فرهنگ ظلم‌ستیزی را نهادینه کردند. امام خمینی رحمه الله می‌فرماید:

و فاطمه علیها السلام چنان‌که در سراسر زندگی کوتاه و پرمخاطره‌وی می‌بینیم، الگوی ایستادگی، صبر، مقاومت در برابر شداید و سختی‌های زندگی بود. او دسترنج زحمات پیامبر گرامی اسلام و تربیت‌شده دلیرزنی چون خدیجه کبری علیها السلام بود که توانست مردانی چون امام حسن مجتبی علیه السلام و سیدالشهدا علیه السلام و زنی مبارز، مجاهد و خستگی‌ناپذیر چون زینب کبری علیها السلام را به جامعه اسلامی

* نویسنده و پژوهشگر.

تحویل دهد و چنان نسلی بیافریند که همواره کاخ‌های افراشته ستم از بیم نهیب رعدآسای کلامشان و عظمت نگاه نافذشان در لرزش و خوف باشند.^۱
این نوشتار می‌کوشد شیوه و ابزار مقاومت در خوانش و سیره سیاسی فاطمه زهرا علیها السلام را تبیین کند.

فاطمه زهرا علیها السلام و دفاع از حق علی علیه السلام

تاریخ اسلام همان‌طور که در برخی حوزه‌ها مانند شکل‌گیری «مدینه‌النبی» و پیشرفت اسلام در عصر پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله شاهد بهترین رویدادها و جریان‌هاست، بدترین جریان‌ها و رخدادها را نیز شاهد بود که به شدت جامعه اسلامی را آزار می‌داد؛ از جمله انحراف مسیر امامت و غصب حق علی علیه السلام که بر اساس دستور خداوند در غدیر به امام داده شد.^۲ علی علیه السلام بارها به حدیث غدیر «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ»^۳ برای خلافت خود احتجاج نمود؛ مثلاً ایشان پس از رحلت رسول‌الله صلی الله علیه و آله در جمع مهاجران و انصار خطاب به ابوبکر فرمود: «يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ أَنْتُمْ كُمْ اللَّهُ أَسْمِعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ يَوْمَ غَدِيرِ حُمٍّ كَذَا وَ كَذَا...؟»^۴ ای جماعت مسلمان و مهاجران و انصار، شما را به خداوند سوگند می‌دهم آیا شما شنیدید که رسول خدا صلی الله علیه و آله در روز غدیر خم چنین و چنان گفت؟». سپس حضرت ماجرای غدیر را به تفصیل بیان کردند.

از دیگر رخدادهای آزاردهنده برای جامعه اسلامی، هجوم به خانه فاطمه زهرا علیها السلام است؛ هجوم به خانه فاطمه علیها السلام پس از واقعه سقیفه و با هدف بیعت‌گرفتن از امام علی علیه السلام برای خلافت ابوبکر رخ داد^۵ که به شهادت فاطمه علیها السلام انجامید.^۶ این فاجعه بدترین ظلمی بود که برای فاطمه زهرا علیها السلام و امام علی علیه السلام رخ داد؛ از این‌رو حضرت زهرا علیها السلام از آن با عنوان ظلم بزرگ یاد کردند و به

1. http://www.imam-khomeini.ir/fa/c75_20849.

۲. «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلِّغْتَ رِسَالَتَهُ» (مانده: ۶۷)؛ نیز ر.ک: سیدمحمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۶، ص ۴۲؛ ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۵، ص ۲.

۳. احمد بن علی طبرسی، الإحتجاج علی أهل اللجاج، ج ۱، ص ۶۰؛ شیخ مفید، الأمالی، ص ۵۸.

۴. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۲۸، ص ۲۷۲.

۵. ابن قتیبه دینوری، الامامة و السياسة، ج ۱، ص ۳۰-۳۱.

۶. محمد بن جریر طبری امامی، دلائل الامامة، ص ۱۳۴.

ظالمان هشدار دادند که عذاب الهی در کمین شماست. حضرت در خطبه فدکیه می‌فرماید: «فَعَيْنِ اللَّهِ مَا تَفْعَلُونَ» و به این آیه قرآن استناد نمود: «وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ؛^۱ آنها که ستم کردند، به زودی می‌دانند که بازگشت‌شان به کجاست».

فاطمه زهرا علیها السلام و روش‌های مقاومت و مبارزه با ظلم

بی‌تردید برای مقاومت در عرصه‌های مختلف، ابزار و شیوه‌ای خاص نیاز است؛ چنان‌که در جنگ نظامی، فنون و ابزار جنگی مهم‌ترین ابزار به شمار می‌آید. حضرت زهرا علیها السلام با توجه به شرایط زمان و مکان، ابزار خاصی را به کار بردند که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود.

۱. روش تبلیغ چهره‌به‌چهره

یکی از روش‌های مبارزه فاطمه زهرا علیها السلام برای دفاع از ولایت، رفتن به در خانه‌های انصار و مهاجران برای آگاهی‌بخشی و برگرداندن حق به صاحب اصلی بود. ایشان در کنار علی علیه السلام به همراه فرزندان (حسن و حسین علیهما السلام) پس از رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله به در خانه‌های مهاجران و انصار می‌رفتند و از نزدیک به آنان درباره‌ی غصب خلافت هشدار می‌دادند.^۲ امام خمینی رحمته الله می‌فرماید:

حضرت زهرا علیها السلام در راه بازپس گرفتن حق مسلم خلافت ولی‌الله فی‌الارض علی علیه السلام از هیچ کوششی دریغ نکرد و حتی حضرت علی علیه السلام ایشان را به اصرار بر مرکبی می‌نشانند و شبانه به در خانه انصار می‌برد و فاطمه علیها السلام با یادآوری گفتار و کردار رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره‌ی علی علیه السلام، ایشان را به شأن و قدر والای وی برای خلافت مسلمین متذکر می‌شد؛ ولی چه سود که در جواب می‌شنید: "ای دختر رسول خدا، ما با ابوبکر بیعت کرده‌ایم و اگر شوهر و پسرعموی تو زودتر از آن نزد ما آمده بود، با دیگری بیعت نمی‌کردیم."^۳

۲. روش عاطفی

از دیگر روش‌های فاطمه علیها السلام برای بیداری امت اسلامی و مقابله با ظالمان، به‌کارگیری شیوه عاطفی بود؛ یعنی ایشان شب‌ها و روزها در سوگ و فراق رسول اعظم صلی الله علیه و آله گریه می‌کردند. اندوه

۱. شعرا: ۲۲۷.

۲. سلیم بن قیس هلالی، کتاب سلیم بن قیس، ص ۱۵۳.

3. http://www.imam-khomeini.ir/fa/c75_20849.

حضرت زهره علیها السلام تنها مسئله‌ای عاطفی نبود که فرزندی در سوگ پدر داشته باشد که البته ارزشمند است، بلکه اوج معرفت او در برابر شأن و منزلت پیامبر صلی الله علیه و آله و دفاع از ولایت بود که مبادا مردم بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله سخنان ایشان را فراموش کنند و به آنچه او سفارش کرده بود، عمل نکنند.^۱ این اقدام در نشان دادن مظلومیت علی علیه السلام و یادآوری بیعت غدیر خم بسیار تأثیرگذار بود؛ همچنین این حرکت سبب افشاشدن ماهیت منافقان می‌شد و ظالم‌بودن آنها را نشان می‌داد؛ در نتیجه امکان ایجاد جریانی برای مقابله با ستمگران بر اساس فطرت ظلم‌ناپذیر انسان فراهم آمد. حضرت فاطمه علیها السلام تا حدی در این کار استقامت ورزید که سران حکومت احساس خطر کردند و تلاش خود را در مقابله با این حرکت به کار بستند. آنان ابتدا با بهانه‌های واهی چون سلب آسایش و آرامش فکری به دلیل صدای گریه، سعی در خاموش کردن حضرت فاطمه علیها السلام داشتند؛ ولی باز هم آن بانوی مظلوم به گریه خویش ادامه داد تا آنکه حضرت علی علیه السلام اتاکی برای آن حضرت در بیرون از مدینه بنا کرد تا در آن به گریه نشیند.^۲

۳. روش سخنرانی و تبیین

یکی از روش‌های مقاومت فاطمه زهره علیها السلام، استفاده از عنصر سخن بود؛ ایشان با استفاده از زمان و مکان مناسب با ایراد سخنرانی - از جمله خطبه فدکیه - به تبیین جایگاه امامت، حقانیت و مظلومیت امام علی علیه السلام و سرزنش انصار و مهاجران پرداخت. در پی غضب «فدک»، با جمعی از زنان به سمت مسجد مدینه حرکت کردند؛ در حالی که ابوبکر با عمر و جمعی از مهاجر و انصار در آنجا حاضر بودند. این رفتار با وجود اینکه به دنبال غضب «فدک» صورت گرفت و ظاهراً حرکتی اقتصادی بود، با دقت در زمینه‌های ایراد خطبه و همچنین متن خطبه، اهداف خلیفه از غضب «فدک» و نگرش آنها به «فدک» را می‌توان دریافت.

در ادامه به چند محور مهم از خطبه‌ها و گفتگوی حضرت زهره علیها السلام با انصار و مهاجر اشاره می‌شود.

۱-۳. تبیین امامت به عنوان سازمان سیاسی

حضرت زهره علیها السلام در خطبه فدکیه به فلسفه احکام و امامت پرداخت که امامت جایگاه بس سترگ

۱. عذرا انصاری، جلوه‌های رفتاری حضرت زهره علیها السلام، ص ۷۸.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۸۱.

و بلندی است که جز اهل بیت علیهم‌السلام شایسته این مقام نیست؛ زیرا اهل بیت علیهم‌السلام محور هم‌افزایی جهان اسلام و نظم‌بخش جامعه اسلامی است. حضرت زهرا علیها‌السلام در واقع فلسفه و ضرورت امامت و سازمان سیاسی اسلام را بیان می‌کند که این مقام از آن اهل بیت علیهم‌السلام است: «جَعَلَ اللهُ طَاعَتَنَا نِظَامًا لِلْمَلَّةِ وَ إِمَامَتَنَا أَمَانًا مِنَ الْفُرْقَةِ»^۱ خداوند اطاعت از ما را باعث نظام ملت اسلام و "امامت" ما را موجب ایمنی از تفرقه و پراکندگی قرار داد؛ یعنی اطاعت از ما اهل بیت، نظم‌دهنده ملت و امامت برای ایجاد وحدت و دوری از تفرقه و پراکندگی است. بر این اساس مشخص می‌شود از منظر ایشان، نظام سیاسی اسلام نظامی است که در رأس آن جانشین پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم قرار می‌گیرد و این جانشینی متعلق به مولای متقیان و فرزندان ایشان است؛ همان‌گونه که امام حسین علیه‌السلام در برابر یزید فرمود خلافت از آن آل محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است.^۲

۲-۳. تبیین جایگاه علی علیه‌السلام

حضرت زهرا علیها‌السلام در فرازی از خطبه خود ضمن ستایش امام علی علیه‌السلام و میزان تأثیرگذاری ایشان در صیانت از اسلام، عمق معرفت خود به امام معصوم را نشان می‌دهد:

كَلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَزْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ أَوْ نَجَمَ قَرْنُ الشَّيْطَانِ أَوْ فَعَزَتْ فَاغْرَةٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
قَدَفَ آخَاهُ فِي لَهَوَاتِهَا فَلَا يَنْكِفِي حَتَّى يَطَّأ جَنَاحَهَا بِأُخْمَصِهِ وَ يُخَمِدَ لَهَبَهَا بِسَيْفِهِ مَكْدُودًا
فِي ذَاتِ اللَّهِ مُجْتَهِدًا فِي أَمْرِ اللَّهِ قَرِيبًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ سَيِّدًا فِي أَوْلِيَاءِ اللَّهِ مُشْمَرًا نَاصِحًا
مُجِدِّدًا كَادِحًا لَا تَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ لَوْمَةٌ لَائِمٌ؛^۳

هرگاه آتش جنگ برافروختند، خدا خاموش می‌کرد؛ یا هر هنگام که شاخ شیطان نمایان شد یا شخصی با هیبت و ترسناک ظاهر می‌شد (مانند اژدهایی ترسناک که دهان باز می‌کند) رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم برادرش علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام را در کام اژدها برای مقابله با آن می‌افکند و او هم باز نمی‌گشت، مگر آنکه مشرکان را به‌طور کامل نابود می‌کرد و آتش (کفر یا خیانت) آنها را با شمشیرش خاموش می‌کرد. امیرالمؤمنین در اوج استواری و ایستادگی در راه خدا، اهل جهاد و تلاش در مسیر الهی و نزدیک و خویشاوند رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم سید و بزرگی از اولیاست، همواره

۱. احمد بن علی طبرسی، الإحتجاج علی أهل اللجاج، ج ۱، ص ۹۹.

۲. ابومخنف کوفی، وقعة الطف، ص ۱۰۷.

۳. احمد بن علی طبرسی، الإحتجاج علی أهل اللجاج، ج ۱، ص ۱۰۱.

آماده حرکت و تلاش، نصیحت کننده و تلاش کننده در راه خداست که در راه خدا از سرزنش ملامت کنندگان ابایی ندارد.

۳-۳. تبیین حقانیت و اولویت امام علی علیه السلام برای خلافت

حضرت زهرا علیها السلام بعد از بیان جایگاه امامت و حقانیت امام برای خلافت، به سرزنش مهاجر و انصار می پردازد که چرا علی علیه السلام را از آن دور کردید و عهدشکنی نمودید: «وَأَبْعَدْتُمْ مَنْ هُوَ أَحَقُّ بِالْبَيْتِ وَالْقَبْضِ»؛ کسی که از همه برای زعامت و اداره امور مسلمین شایسته تر بود، دور کردید؛ چراکه «عَلَى مَعْرِفَةِ مِثِّي بِالْحَدَلَةِ الَّتِي خَاَمَرْتُكُمْ»^۲. با اینکه به خوبی می دانم ترک یاری حق با گوشت و پوست شما آمیخته است: «وَالْعُدْرَةَ الَّتِي اسْتَشَعَرْتُهَا قُلُوبُكُمْ»^۳؛ همچنین عهدشکنی، قلب شما را فرا گرفته است. حضرت در انتهای خطبه، به مهاجران و انصار می فرماید: «این چه سکوتی است که در مقابل از دست رفتن حق من روا می دارید؟! این چه تغافل است که در برابر ستمی که بر من وارد شده است نشان می دهید؟».

۴. روش مبارزه سلبی

در پی شکل گیری جریان غضب ولایت، هجوم به خانه فاطمه زهرا علیها السلام و غضب فدک، حضرت به شدت از خلفا ناراضی بود؛ زیرا بزرگ ترین ظلمی بود که بر اهل بیت علیهم السلام روا داشته شد و این ظلم به گونه ای بود که خلیفه اول در لحظه های پایانی عمر گفت: «کاش حرمت خانه فاطمه را پاس می داشتم و فرمان حمله به آن را صادر نمی کردم»^۴. حضرت زهرا علیها السلام ضمن اینکه بارها ناراضی خود از خلفا را اعلام نمود، خطاب به ابوبکر فرمودند: «به خدا سوگند در هر نمازی که بخوانم، تو را نفرین می کنم»^۵.

بر این اساس غاصبان خلافت و فدک با کوچک انگاری اقدامات خصمانه خود، از در سازش با حضرت فاطمه علیها السلام در آمدند و به واسطه علی علیه السلام، اجازه ملاقات با حضرت و طلب

۱. احمد بن علی طبرسی، الإحتجاج علی أهل اللجاج، ج ۱، ص ۱۰۴.

۲. محمد بن جریر طبری آملی، دلائل الإمامة، ص ۱۲۱.

۳. احمد بن علی طبرسی، الإحتجاج علی أهل اللجاج، ج ۱، ص ۱۰۴.

۴. ابن قتیبه دینوری، الامامة والسیاسة، ج ۱، ص ۳۱.

۵. همان.

حلالیت از او را کردند؛ اما آن بانوی مقاوم، خط بطلان بر هرگونه سازش با آن حاکمان ستم کشید و اجازه ملاقات نداد و با اصرار همسر مظلومش، فقط اجازه ورود به منزل را داد و خود به آنان پشت کرده و نارضایتی‌اش از سیاست‌های جابرانه آنها را به‌صراحت ابراز نمود.^۱

۵. روش سیاسی

یکی از روش‌های مبارزه فاطمه زهرا علیهاالسلام علیه حکمرانان، تدوین وصیت‌نامه الهی - سیاسی بود؛ وصیت‌نامه‌ای که جهان اسلام را با دو پرسش بنیادی و چالش‌آفرین روبرو کرد: حضور نیافتن خلفا در تشییع جنازه و مخفی بودن قبر فاطمه زهرا علیهاالسلام.

حضرت زهرا علیهاالسلام به امام علی علیه‌السلام وصیت کرد:

اَوْصِيكَ أَنْ لَا يَشْهَدَ أَحَدٌ جَنَازَتِي مِنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ ظَلَمُونِي وَ أَخَذُوا حَقِّي فَإِنَّهُمْ أَعْدَائِي
وَ أَعْدَاءُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ وَ لَا مِنْ أَتْبَاعِهِمْ وَ اذْفَنِي فِي اللَّيْلِ
إِذَا هَدَّاتِ الْعُيُونُ وَ نَامَتِ الْأَبْصَارُ؛^۲

ای علی، تو را وصیت می‌کنم هیچ‌یک از آنان که به من ظلم روا داشتند و حق مرا غصب کردند، نباید در تشییع جنازه من شرکت کنند؛ زیرا آنها دشمنان من و دشمنان رسول خدا هستند. و اجازه نده که فردی از آنها و پیروانشان بر من نماز بگذارد. مرا شب دفن کن، آن هنگام که چشم‌ها آرام گرفته و دیده‌ها به خواب فرورفته باشند.

همچنین وصیت کرد:

همانا من تو را وصیت می‌کنم که غسل و کفن کردن مرا کسی غیر از تو انجام ندهد و وقتی وفات کردم، مرا شب دفن کن و هیچ‌کس را خبر نکن و ابوبکر و عمر را نیز مطلع نساز و تو را سوگند می‌دهم به حق رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ که ابوبکر و عمر بر جنازه من نماز نخوانند.^۳

گفتنی است این اقدام حضرت حتی در همان زمان اثر خود را گذاشت؛ زیرا در همان زمان مردم خود را ملامت می‌کردند؛ چنانچه در تاریخ آمده است:

فَضَّحَ النَّاسُ وَ لَامَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا، وَ قَالُوا: لَمْ يُخَلَّفْ نَبِيُّكُمْ فِيكُمْ إِلَّا بِنْتًا وَاحِدَةً، تَمُوتُ وَ

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۱۷۹.

۲. محمد بن فتال نیشابوری، روضة الواعظین و بصیرة المتعظین، ج ۱، ص ۱۵۱.

۳. همان.

تُدْفَنُ وَ لَمْ تَحْضُرُوا وَفَاتَهَا وَ لَا دَفْنَهَا وَ لَا الصَّلَاةَ عَلَيْهَا! بَلْ وَ لَمْ تَعْرِفُوا قَبْرَهَا!^۱
مردم گریستند و یکدیگر را ملامت کردند. با هم می گفتند: پیامبر تنها یک دختر از خود باقی گذاشت، او از دنیا رفت و به خاک سپرده شد و شما نه در مرگ و نه در نماز و نه در دفنش حاضر بودید، حتی قبر او را نمی شناسید.

سخن آخر

حقیقت این است که حضرت زهرا علیها السلام برای دفاع از «حق ولایت» و نیز «حقیقت عظیم ولایت»، مصایب، نامهربانی و ستم‌های زیادی را تحمل کرد و در این راه فدا شد؛ همچنان که رهبر فرزانه انقلاب می فرماید:

حضرت زهرا علیها السلام جانش را فدا می کند برای اینکه حکومت به نااهل نرسد. اگر فاطمه زهرا، زن امیرالمؤمنین هم نبود، قضیه همین بود؛ از شوهرش دفاع نمی کرد، از زمامدار به حق دفاع می کرد. مسئله زن و شوهری نیست، مسئله دختر عمو پسر عمویی نیست، مسئله دوستی و رفاقت نیست، مسئله وظیفه است، مسئله هدف است ... نمی گوید من حالا باردار هستم، مصلحت نیست در اُفتم، بماند چند روز دیگر آتششان فروکش کند؛ بماند شاید من فارغ بشوم بعد بروم به میدانشان ... آن پشت در آمدن، آن سقط شدن محسن شش ماهه، آن بازو بندی از ورم بر بازو، آن مقاومت عظیم که منجر می شود به اینکه دختر پیغمبر را بزنند ... همه نقشه‌ها را نقش بر آب می کند.^۲

کتاب نامه

قرآن کریم.

۱. ابن طیفور، ابی الفضل احمد بن ابی طاهر، بلاغات النساء، قم: منشورات مکتبه بصیرتی، [بی تا].

۲. ابن قتیبة الدینوری، ابو محمد عبدالله بن مسلم، الامامة و السياسة، بیروت: دار النشر: دار الکتب العلمیة، ۱۴۱۸ ق.

۱. محمد بن جریر طبری آملی، دلائل الإمامة، ص ۱۳۶.

2. <https://farsi.khamenei.ir/others-note?id=54664>.

روش‌شناسی مقاومت در خوانش و سیره سیاسی فاطمه زهرا علیهاالسلام ■ ۴۵

۳. ابومخنف کوفی، لوط بن یحیی، وقعة الطفّ، محقق/ مصحح: محمدهادی یوسفی غروی، چ ۳، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۱۷ ق.
۴. انصاری، عذرا، جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا علیهاالسلام، قم: بوستان کتاب، ۱۳۷۲.
۵. طباطبایی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، چ ۲، بیروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، ۱۳۹۰ ق.
۶. طبرسی، احمد بن علی، الإحتجاج علی أهل اللجاج، مصحح: محمدباقر خراسان، مشهد: نشر مرتضی، ۱۴۰۳ ق.
۷. طبری آملی صغیر، محمد بن جریر بن رستم، دلائل الإمامة، قم: مؤسسة البعثة، ۱۴۱۳ ق.
۸. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، مصحح: علی اکبر غفاری، چ ۴، تهران: دار الکتب الإسلامية، ۱۴۰۷ ق.
۹. مفید، محمد بن محمد، الامالی، مصحح: حسین استادولی و علی اکبر غفاری، قم: کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق.
۱۰. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، چ ۱۰، تهران: دار الکتب الإسلامية، ۱۳۷۱.
۱۱. هلالی، سلیم بن قیس، کتاب سلیم بن قیس، تحقیق: محمدباقر انصاری، قم: الهادی، ۱۴۰۵ ق.

12. <http://www.imam-khomeini.ir>